

Voor dit examen zijn maximaal 82 punten te behalen; het examen bestaat uit 29 vragen. Voor elk vraagnummer is aangegeven hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden. Voor de uitwerking van de vragen 10 en 11 is een bijlage toegevoegd.

Als bij een vraag een verklaring, uitleg of berekening gevraagd wordt, worden aan het antwoord geen punten toegekend als deze verklaring, uitleg of berekening ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Opgave 1

In de afgelopen jaren was het Nederlandse stelsel van sociale zekerheid voortdurend onderwerp van discussie. Vooral hoge financieringslasten en oneigenlijk gebruik waren redenen om naar alternatieven te zoeken.

De overheid zocht de oplossing onder andere in het verlagen van de verhouding inactieven/actieven (*i/a*-ratio). Ze dacht dit te bereiken door het verschil tussen de hoogte van de uitkeringen en de hoogte van de lonen te vergroten. De koppeling loon-uitkering kon losgelaten worden.

- 3p **1** Beschrijf op welke manier het loslaten van deze koppeling de *i/a*-ratio kan verlagen.

De Vereniging Basisinkomen Nederland (VBI) stelde voor om alle sociale uitkeringen en inkomensafhankelijke subsidies af te schaffen en te vervangen door een basisinkomen. In een in 1998 gepubliceerde studie deed de VBI, in vereenvoudigde vorm, het volgende voorstel:

- Elke Nederlander van 23 jaar en ouder ontvangt een basisinkomen van 600 euro per maand.
- Om de basisinkomens te financieren wordt voorgesteld:

tabel 1

maatregel	'opbrengst' in euro's
vereenvoudiging van de inkomstenbelasting: a: de bestaande schijven van 38%, 50% en 60% vervangen door één tarief van 44%	8 miljard
b: afschaffing van alle aftrekposten	15 miljard
c: afschaffing van de belastingvrije som	13 miljard
afschaffing van alle sociale uitkeringen en inkomensafhankelijke subsidies	32 miljard

- 2p **2** Geef een voorbeeld van een inkomensafhankelijke subsidie.
- 2p **3** Noem een onderdeel van de voorgestelde vereenvoudiging van de inkomstenbelasting dat denivellerend kan werken op de secundaire inkomensverdeling.
- 3p **4** Leg uit op welke manier *een ander onderdeel* van de voorgestelde vereenvoudiging van de inkomstenbelasting nivellerend kan werken op de secundaire inkomensverdeling.

Volgens de studie van de VBI zouden in 1998 12 miljoen mensen recht hebben op een basisinkomen. De genoemde maatregelen zouden niet genoeg opbrengen om deze basisinkomens te financieren. Derhalve werd voorgesteld een milieuheffing op kapitaalgoederen in te voeren om het financieringsgat te dichten. Een dergelijke heffing zou tevens kunnen leiden tot een verlaging van de *i/a*-ratio.

- 3p **5** Bereken het bedrag dat de milieuheffing in 1998 moest opbrengen om de financiering van het basisinkomen rond te krijgen.
- 3p **6** Leg uit waarom een milieuheffing op kapitaalgoederen past in een beleid dat er op gericht is de *i/a*-ratio te verlagen.

Opgave 2

De laatste jaren vinden er ingrijpende veranderingen plaats op de Europese wijnmarkt. De Europese wijnboeren krijgen steeds meer concurrentie van niet-Europese producenten uit bijvoorbeeld Zuid-Afrika, Australië en Chili.

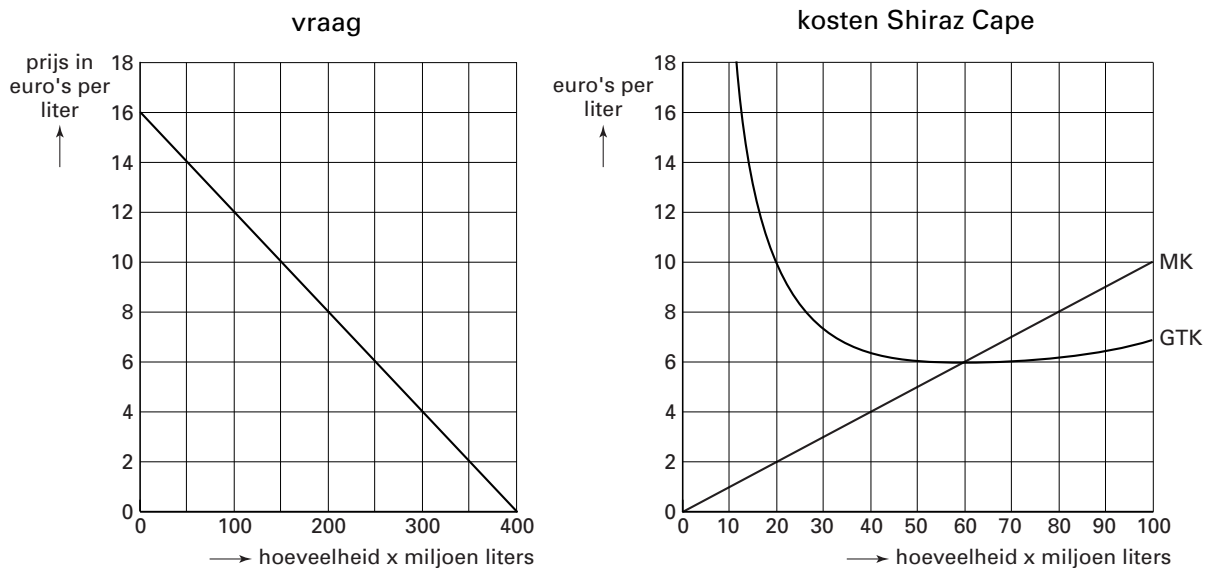
In één van de 'nieuwe' wijnlanden is de binnenlandse markt voor rode wijn in handen van vijf aanbieders. Deze zijn een productiekartel overeengekomen, waarbij afgesproken wordt dat er een beperkte hoeveelheid rode wijn aangeboden wordt op de binnenlandse markt. Volgens een econoom kan zo'n kartelafspraken investeringen bevorderen.

3p **7** Beschrijf de redenering van deze econoom.

Een van de vijf aanbieders is Shiraz Cape. Een marktonderzoeker gaat voor dit bedrijf de huidige marktsituatie en de toekomstmogelijkheden bekijken. Hij beschouwt rode wijn als een homogeen product.

De collectieve vraag naar rode wijn op de binnenlandse markt en de kostensituatie van Shiraz Cape zijn weergegeven in figuur 1. MK staat voor marginale kosten en GTK staat voor gemiddelde totale kosten.

figuur 1

Het kartel besluit het aanbod van rode wijn te beperken tot 200 miljoen liter.

3p **8** Welke hoeveelheid rode wijn levert Shiraz Cape maximale totale winst op? Licht het antwoord toe met behulp van figuur 1.

Verder is van Shiraz Cape gegeven dat de totale kosten worden weergegeven door:
 $TK = 0,05 q^2 + 180$ q = hoeveelheid rode wijn in miljoenen liters ($q \leq 100$)
TK = totale kosten in miljoenen euro's

3p **9** Bereken de omvang van de maximale totale winst.

Shiraz Cape wil meer rode wijn produceren en verkopen. De onderzoeker gaat na welke mogelijkheden er zijn voor export naar de Europese Unie (EU). Hij presenteert een schets van de marktsituatie voor rode wijn in de EU zoals weergegeven in de bijlage. De EU legt aan rode wijn uit niet-EU-landen een invoerheffing op.

3p **10** Is hier sprake van een invoerheffing in euro's of in procenten? Verklaar het antwoord.

3p **11** Arceer in de grafiek op de bijlage het bedrag dat de EU door de invoerheffing ontvangt.

Verder blijkt uit het rapport van de onderzoeker dat de buitenlandse activiteiten van Shiraz Cape gedurende de eerste jaren verliesgevend zullen zijn. Toch adviseert de onderzoeker Shiraz Cape om rode wijn naar de EU te gaan exporteren.

3p **12** Geef een economische redenering die de onderzoeker kan gebruiken om zijn advies te ondersteunen.

Opgave 3

Op 1 januari 1999 wordt de Economische en Monetaire Unie (EMU) een feit. De wisselkoersen van de gulden ten opzichte van de valuta van een aantal handelspartners binnen de Europese Unie (EU) worden via de euro vastgezet.

Denemarken treedt (nog) niet toe, maar blijft wel deelnemen aan een systeem van vaste, maar aanpasbare wisselkoersen. De centrale bank van Denemarken kan met valuta-interventies en een aanpassing van de geldmarktrente invloed uitoefenen op de koers van de Deense kroon.

- 2p **13** Leg uit hoe de Deense centrale bank valuta-interventie moet toepassen als de koers van de Deense kroon ten opzichte van de euro *onder* de bandbreedte dreigt te komen.

Hoewel het Verenigd Koninkrijk (VK) voldoet aan de toelatingscriteria, treedt het niet toe tot de EMU. De wisselkoers van het Britse pond ten opzichte van de euro kan „vrij zweven”.

- 3p **14** Zal het uitvoervolume van Nederland naar het Verenigd Koninkrijk stijgen of dalen wanneer het Britse pond in koers stijgt ten opzichte van de euro? Verklaar het antwoord.

De Britten willen hun pond niet inruilen voor de euro, mede omdat het monetaire beleid van de Europese Centrale Bank (ECB) niet aansluit bij de Britse conjunctuurencyclus. Wel hebben beide centrale banken – de Bank of England en de ECB – een zelfde doelstelling: prijsstabiliteit.

- 3p **15** Leg uit waarom er bij een hoogconjunctuur in het VK en een laagconjunctuur in het eurogebied sprake is van een verschil in het rentebeleid van de beide centrale banken.

Stel dat het VK wel zou toetreden tot de EMU en dat het beleid van de ECB gericht blijft op de conjunctuurfase waarin de overige EMU-landen zich op dat moment bevinden. Indien het VK toetreedt tot de EMU geldt voor het VK het rentebeleid van de ECB.

- 3p **16** Zou de inflatie in het VK toenemen of juist afnemen wanneer bij het geschetste verschil in conjunctuurfase het VK wel toetreedt tot de EMU? Licht het antwoord toe.

Ook verschillen in economische structuur verhinderen de Britse toetreding. Er is al jaren sprake van een tekort op de goederenrekening van de betalingsbalans van het VK terwijl er voor de EU als geheel sprake is van een fors overschot.

Bij toetreding op 1 januari 1999 zou de koers van het pond in euro's zijn vastgesteld op een relatief laag niveau. In de loop van 1999 steeg de koers van het pond in euro's.

- 3p **17** Leg uit hoe de koers van het Britse pond, ondanks het tekort op de goederenrekening, in de loop van 1999 toch kon stijgen. Betrek in het antwoord één van de andere deelrekeningen van de betalingsbalans.

- 3p **18** Leg uit hoe toetreding op 1 januari 1999 van het VK tot de EMU had kunnen leiden tot een hoger uitvoervolume van het VK naar landen binnen de EU.

Opgave 4

Het onderstaande macro-economische model is een vereenvoudigde weergave van de economie van een land. In dit land streven werkgevers, werknemers en overheid in overleg een aantal doelen van economische politiek na.

- (1) $C = 0,8 (Y - B) + 20$
- (2) $B = 0,25 Y$
- (3) $O = 175$
- (4) $I = 75$
- (5) $E = \frac{ap}{apc} \times 280$
- (6) $M = 0,4 Y$
- (7) $Y = W$
- (8) $W = EV$
- (9) $EV = C + I + O + E - M$
- (10) $Av = \frac{Y}{ap}$
- (11) $Aa = 7$
- (12) $U = Aa - Av$

- C = gezinsconsumptie
 B = overheidsontvangsten
 O = overheidsbestedingen
 I = bedrijfsinvesteringen
 E = exportwaarde lopende rekening
 M = importwaarde lopende rekening
 Y = nationaal inkomen
 W = nationaal product
 EV = effectieve vraag
 ap = binnenlandse arbeidsproductiviteit in duizenden geldeenheden
 apc = gemiddelde arbeidsproductiviteit van de concurrenten op de wereldmarkt in duizenden geldeenheden
 Aa = arbeidsaanbod in miljoenen personen
 Av = arbeidsvraag in miljoenen personen
 U = werkloosheid in miljoenen personen

Alle grootheden luiden in miljarden geldeenheden, tenzij anders aangegeven is.

In de uitgangssituatie geldt $ap = apc = 100$ en bedraagt het evenwichtsinkomen (Ye) 687,5.

- 3p **19** Verklaar het positieve verband tussen $\frac{ap}{apc}$ en de omvang van de exportwaarde.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de doelstellingen van economische politiek in dit land en van de criteria waarop beoordeeld wordt of deze doelstellingen bereikt zijn.

tabel 2

doelstelling	criterium
1 evenwichtige betalingsbalans	gelijkheid van ontvangsten en uitgaven op de lopende rekening
2 evenwichtige overheidsbegroting	overheidstekort kleiner dan 3% van het nationaal inkomen
3 gelijkmatige groei van de economie	trendmatige groei van het nationaal inkomen van 2% per jaar
4 volledige werkgelegenheid	maximaal 2% van de beroepsbevolking werkloos

Van drie doelstellingen kan met behulp van het model vastgesteld worden of deze gerealiseerd zijn.

- 3p **20** Welke doelstellingen van economische politiek zijn in de uitgangssituatie gerealiseerd? Verklaar het antwoord door berekeningen op basis van het model.

Aan de hand van het model kan de volgende oplossingsvergelijking geformuleerd worden:

$$Ye = 1,25 (Co + Io + Oo + \frac{ap}{apc} \times Eo)$$

Co , Io , Oo en Eo zijn de autonome bestedingscomponenten van het model.

Een internationaal onderzoeksbureau stelt vast dat de arbeidsproductiviteit in de concurrerende landen met 10% gaat stijgen, terwijl deze in dit land gelijk blijft.

3p **21** Bereken de verandering van de werkloosheid in dit land indien de vaststelling van het bureau in het model wordt verwerkt.

2p **22** Bereken het bedrag waarmee de bedrijfsinvesteringen zouden moeten toenemen om dit effect op de werkloosheid volledig te compenseren.

Het bedrijfsleven in dit land blijkt niet bereid te zijn extra investeringen te doen. Zij vindt dat de overheid moet zorgen voor de benodigde stimulering van de effectieve vraag. De overheid is daartoe niet bereid en verwijst daarbij naar de doelstellingen van economische politiek.

3p **23** Noem een doelstelling uit tabel 2 die de overheid in dit geval als argument kan aanvoeren. Verklaar het antwoord.

De sociale partners zien nu nog maar één oplossing *binnen het kader van dit model*. Zij stellen voor de gemiddelde arbeidsduur in het land te verlengen om zo de arbeidsproductiviteit te veranderen.

2p **24** Leg uit op welke manier deze maatregel in dit model de werkgelegenheid kan verlagen.

Opgave 5

- 3p **25** Op een markt van heterogeen oligopolie is er in het algemeen weinig prijsconcurrentie. Geef hiervoor de verklaring.

Uit onderzoek van de Nederlandse Mededingingsautoriteit (NMa) is gebleken dat in ons land de verkooppunten van benzine voor een groot deel in handen zijn van de vier grote oliemaatschappijen. Dit is een voorbeeld van oligopolie.

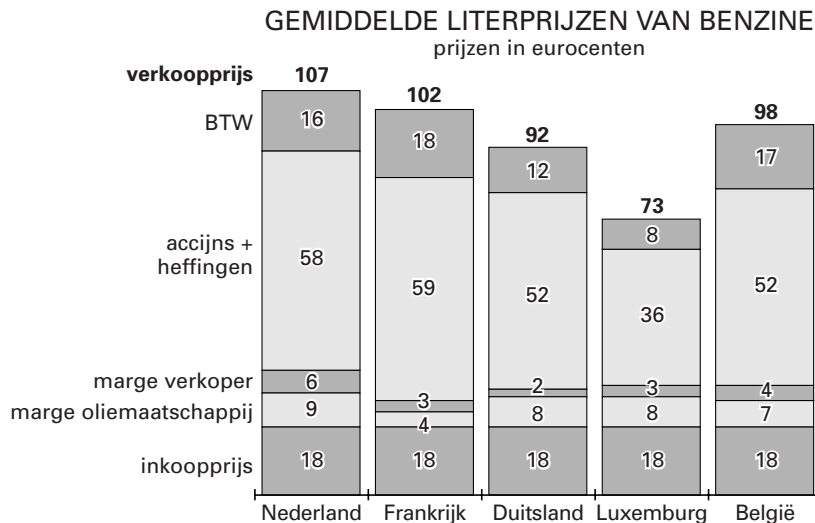
Stel dat van de 250 verkooppunten langs de snelwegen 80% de vlag voert van Shell, BP/Mobil, Esso of Texaco. Bij de andere 3.750 verkooppunten langs de overige wegen is dat 60%.

Men schat dat de gemiddelde benzineomzet van een verkooppunt langs de snelweg het vijfvoudige bedraagt van de gemiddelde benzineomzet van een verkooppunt langs de overige wegen.

- 3p **26** Bereken het gezamenlijke marktaandeel (gemeten naar benzineomzet) van de vier grote oliemaatschappijen op de totale markt voor benzine in Nederland.

Uit dit onderzoek is verder gebleken dat Nederland in West-Europa het grootste verschil kent tussen de inkoopprijs en de verkoopprijs van benzine. Onderstaande figuur illustreert dat.

figuur 2

- 3p **27** Leg uit op welke manier uit figuur 2 afgeleid kan worden dat er op de benzinemarkt in Nederland, in vergelijking met de andere landen, minder met de verkoopprijs wordt geconcurrereerd.

NMa overweegt maatregelen die de concurrentie op de benzinemarkt in Nederland kunnen bevorderen. Veronderstel dat deze maatregelen er toe leiden dat de verkoopprijs in Nederland daalt naar het niveau van België. Als gevolg daarvan zal de totale gevraagde hoeveelheid benzine in Nederland met 4% stijgen.

Het BTW-percentage voor benzine in Nederland blijft ongewijzigd 17,5%.

- 3p **28** Zullen de totale BTW-inkomsten uit de verkoop van benzine in Nederland stijgen, gelijk blijven of dalen na de veronderstelde prijsverlaging? Verklaar het antwoord met een berekening.

Let op: de laatste vraag van dit examen staat op de volgende pagina.

Milieuorganisaties vrezen dat de lagere verkoopprijs voor benzine zal leiden tot een toename van het autogebruik. Zij dringen er bij de NS op aan de prijzen voor het personenvervoer zodanig te verlagen dat het benzineverbruik op het oude niveau gehandhaafd blijft.

De prijselasticiteit van de vraag naar reizigerskilometers bedraagt $-0,4$. Voor de gevraagde hoeveelheid benzine geldt een kruiselingse prijselasticiteit van $0,12$ bij een prijsverandering van het personenvervoer van de NS (prijs per reizigerskilometer).

3p **29** Bereken met hoeveel procent de NS de prijs per reizigerskilometer moet laten dalen om volledig tegemoet te komen aan de doelstelling van de milieuorganisaties.

Einde